

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Burgers tegen beleid : een analyse van dynamiek in politieke betrokkenheid

Verhoeven, I.

Publication date

2009

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Verhoeven, I. (2009). *Burgers tegen beleid : een analyse van dynamiek in politieke betrokkenheid*. Aksant.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

BIJLAGE 3: METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING MPB 2004

In het voorjaar van 2004 is bij 350 respondenten uit de vijf buurgemeenten van Den Haag thuis mondeling de enquête 'Modern Politiek Burgerschap 2004' afgenomen. De enquête werd uitgevoerd door de studenten en begeleiders van het leeronderzoek sociologie getiteld 'Moderne burgers en hun politieke burgerschapsstijlen', dat ik samen met prof. mr. dr. C.J.M. Schuyt in het studiejaar 2003-2004 heb gegeven aan de Afdeling sociologie en antropologie van de Universiteit van Amsterdam. In deze bijlage geef ik inzicht in de methodologische achtergronden van deze enquête.

1. Steekproef en respons

Van de oorspronkelijke vijf gemeenten waren er in 2004 inmiddels vier gefuseerd tot twee. Het gaat om de nieuwe gemeenten Pijnacker-Nootdorp en Leidschendam-Voorburg. Samen met de gemeente Rijswijk hebben deze fusiegemeenten meegewerkt aan ons enquêteonderzoek. Ze hebben allemaal uit hun gemeentelijke basisadministratie (gba) *at random* een steekproef getrokken die moest voldoen aan drie criteria: leeftijd tussen de 18 en 75 jaar, een proportionele spreiding over de gemeenten naar bevolkingsomvang in 2001 en vestiging in de gemeente voor 1 januari 2001. De leeftijdsgrenzen zijn gekozen om een optimale vergelijking met gegevens ontleend aan Culturele Veranderingen in hoofdstuk 1 mogelijk te maken. De proportionele spreiding naar bevolkingsomvang per gemeente is berekend voor het peiljaar 2001, omdat toen de vijf gemeenten nog zelfstandig waren en omdat eind van dat jaar het proces van gemeentelijke herindeling formeel werd afgerond. De vestigingsdatum voor 1 januari 2001 werd als criterium opgenomen om te voorkomen dat er inwoners werden aangeschreven die het herindelingsproces niet hadden meegemaakt.

De gemeenten zegden hun medewerking toe onder een aantal voorwaarden. Vanwege privacywetgeving werden de steekproefgegevens uit de GBA niet aan ons vrijgegeven. Iedere gemeente trok een steekproef. Vervolgens stuurde iedere burgemeester een brief aan de getrokken inwoners, samen met een brief van de onderzoekers. De burge-

meesters legden in hun brief uit wat de aanleiding van het onderzoek was, om welke reden de gemeente dit onderzoek steunde en welke privacymaatregelen de gemeente met ons overeen was gekomen. In onze brief legden professor Schuyt en ik uit dat het een onderzoek betrof voor wetenschappelijke doeleinden dat zou worden uitgevoerd door mij en een team van studenten. Verder vermeldden we dat het om een mondelinge enquête ging die maximaal anderhalf uur in beslag zou nemen en dat de anonimiteit werd gegarandeerd. De aangeschreven inwoners konden binnen drie weken reageren met een portovrij antwoordkaartje. Er werd geen beloning in het vooruitzicht gesteld.

Het viel te verwachten dat bij het onderwerp herindeling een relatief lage respons zou ontstaan, vanwege gebrek aan bereidwilligheid of problemen met bereikbaarheid van respondenten (Stoop 2005). De bereidwilligheid kon laag zijn omdat het al weer enige tijd geleden was dat ze zich met het herindelingsproces hadden beziggehouden, omdat ze misschien niets meer over dit thema wilden horen, omdat ze niet meedoen aan enquêtes over hun politieke opvattingen en handelingen, omdat ze via de gemeenten werden benaderd (een brief van de burgemeester), of omdat ze überhaupt niet aan enquêtes meewerken. De bereikbaarheid kon te maken hebben met taalproblemen of met het ongeopend weggooien van post van de gemeente. Om deze redenen gingen wij uit van een steekproef van 1000 en een lage respons van 30 procent, hetgeen een N van 300 op zou leveren. Het was de bedoeling om de 1000 respondenten proportioneel naar bevolkingsomvang te verdelen over de vijf gemeenten. Er waren echter sterke aanwijzingen dat de herindeling in de gemeenten Nootdorp en Pijnacker niet zo sterk had geleefd. Daarom besloten wij hun proportie te verdubbelen, om eventueel achteraf via weging voor de geïntroduceerde scheefheid in de verdeling te corrigeren. Het totaal aantal aan te schrijven respondenten kwam door deze aanpassing uit op 1210.

Na drie weken viel met 8 procent de responserate op de *at random* getrokken steekproef tegen (zie tabel B3.1). Wat opvalt is dat deze responserate redelijk gelijk verdeeld is over de vijf gemeenten, hetgeen suggereert dat de verdubbeling voor inwoners van Nootdorp en Pijnacker in ieder geval effect sorteerde.

Tabel B3.1 Overzicht van twee steekproeven en de respons

	Omvang 1 ^e steekpr	Respons 1 ^e steekpr	Omvang 2 ^e steekpr	Respons 2 ^e steekpr	Totaal steekpr	Totaal respons
<i>Gemeente</i>						
Leidschendam	240	20 = 8,3%	720	47 = 6,5%	960	67 = 7,0%
Nootdorp	140	11 = 7,9%	660	44 = 6,7%	800	55 = 6,9%
Pijnacker	280	24 = 8,6%	840	64 = 7,6%	1120	88 = 7,9%
Rijswijk ^a	320	25 = 7,8%	968	60 = 6,2%	1288	85 = 6,6%
Voorburg	230	17 = 7,4%	690	58 = 8,4%	920	75 = 8,2%
Totaal	1210	97 = 8,0%	3878	273 = 7,1%	5088	370 = 7,3%

a De gemeente Rijswijk bleek achteraf in de tweede steekproef acht respondenten te veel te hebben getrokken dan het afgesproken aantal van 960.

Het was vanwege de privacybepalingen niet mogelijk om responsverhogende maatregelen te treffen, zoals het nabellen van mensen die niet hebben gerespondeerd. Bovendien weigerden alle gemeenten hun medewerking om dezelfde mensen een herinneringsbrief te sturen. Ze wilden deze inwoners niet voor het hoofd stoten. Om toch een redelijke respons te realiseren werd na overleg met de gemeenten besloten om een aanvullende steekproef te trekken. Gezien de totale response van 97 uit de eerste steekproef, gingen wij ervan uit dat we bij de tweede steekproef een verdriedubbeling nodig zouden hebben om rond de 350 of 400 respondenten uit te komen. In tabel B3.1 staat een overzicht van de omvang van de tweede steekproef. Nootdorp wijkt af, vanwege een fout in de communicatie met de afdeling burgerzaken. Normaal gesproken hadden er met de verdrievoudiging 420 Nootdorpers in de tweede steekproef moeten zitten, het werden er 660. De responserate van de tweede steekproef is met 7,1 procent lager dan de eerste (zie tabel B3.1), maar ook nu waren er geen responsverhogende maatregelen mogelijk. De totale respons bedroeg uiteindelijk 370 inwoners, met een responserate van 7,3 procent. Tijdens het enquêteren vielen er alsnog 20 van de 370 respondenten af. Zij werden wel door ons team bereikt, maar sommigen spraken geen Nederlands of Engels, anderen wisten helemaal niets van het proces van gemeentelijke herindeling en drie respondenten bleken ouder te zijn dan de leeftijdsgrens van 75 jaar. De uiteindelijke response komt hierdoor uit op N=350, met een responserate van 6,9 procent.

De grote vraag is of de enquête representatief is voor de bevolking van de vijf gemeenten. Uit hoofdstuk 7 kunnen we opmaken dat de meeste respondenten bekend waren met de plannen (99%), dat ze zich daarvan op de hoogte hielden (93%) en tegen annexatie waren (91%). Uit een enquête onder de bevolking uit 1998 (N=2005) bleek dat 98 procent bekend was met de plannen, dat 82 procent zich daarover informeerde en dat 93 procent tegen was. Onze enquête bevat 9 procent voorstanders van annexatie, terwijl de enquête uit 1998 2 procent voorstanders bevat en 7 procent die voor noch tegen waren. Deze gegevens suggereren dat onze respondenten qua opvattingen over de herindeling een keurige afspiegeling vormden van de bevolking. Andere gegevens die de sterke opvattingen tegen de herindeling onder de bevolking reflecteren, zijn het opkomstcijfer (74%, bevolking 18+) en de massale afwijzing van de plannen (ongeveer 98%) bij de volksraadpleging op 14 oktober 1998 (zie hoofdstuk 4). Cijfers over de twee bezwaarschriftenacties in 1998 en 2000 tegen de plannen leren dat een zesde respectievelijk een vijfde van de bevolking daaraan meedeed (zie hoofdstuk 5). Kortom, de strijd tegen annexatie leefde enorm onder de bevolking en de respondenten op onze enquête zijn representatief voor deze opvattingen.

Om nog iets meer een beeld te vormen van de respondenten trek ik een vergelijking op verdeling naar bevolking, sekse en leeftijd, gebaseerd op informatie van CBS-statline en geanonimiseerde steekproefgegevens verstrekt door de afdelingen burgerzaken van de vijf gemeenten (zie tabel B3.2).

Tabel B3.2 Vergelijking tussen gemeenten, leeftijd en sekse
in procenten van de bevolking van 18-75 jaar, peiljaar 2001

	Populatie #			Steekproef ##			Respons N=350		
<i>Bevolking</i>									
Leidschendam	20			19			17		
Nootdorp	12			16			15		
Pijnacker	23			22			25		
Rijswijk	26			25			23		
Voorburg	19			18			20		
Totaal	100			100			100		
	Populatie		Steekproef ###			Respons N=350			
<i>Sekse</i>	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>		<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>		
Leidschendam	49	51	48	52		57	43		
Nootdorp	51	49	44 #	56 #		62	38		
Pijnacker	51	49	50 #	50 #		63	37		
Rijswijk	48	52	50	50		60	40		
Voorburg	48	52	46	54		57	43		
Totaal	49	51	48	52		60	40		
	Populatie			Steekproef ###			Respons N=350		
<i>Leeftijd</i>	18-29	30-49	50+	18-29	30-49	50+	18-29	30-49	50+
Leidschendam	17	45	38	15	38	47	4	22	74
Nootdorp	17	56	27	14#	50 #	36 #	6	36	58
Pijnacker	18	49	33	14#	48 #	38 #	3	29	68
Rijswijk	17	43	40	18	40	42	2	28	70
Voorburg	18	42	40	10	42	48	0	34	66
Totaal	17	45	38	15	43	42	3	30	67

De populatie is gebaseerd op bevolkingsomvang, gecorrigeerd voor de aangepaste steekproef in Pijnacker en Nootdorp.

De gegevens voor de steekproef zijn ontleend aan het totaal van de twee steekproeven.

De steekproefpercentages zijn voor Nootdorp en Pijnacker berekend op basis van de gegevens over de eerste steekproef van 140 Nootdorpers en 280 Pijnackernaren. De gegevens over de tweede steekproef waren reeds door de gemeente vernietigd toen ik daar om vroeg.

De vergelijking leert dat alleen Nootdorp zwaarder in de steekproef vertegenwoordigd is dan we op basis van de proportionele verdeling zouden verwachten. De oorzaak hiervan is de vergissing die is gemaakt bij het vaststellen van het aantal aan te schrijven respondenten in de tweede steekproef. Over het geheel gezien is de respons nauwelijks scheef verdeeld naar gemeente. Bij sekse valt op dat er in Nootdorp en in Voorburg al in de steekproef een vertekening ontstond. De respons levert bovendien een voor alle gemeenten consistente overrepresentatie van mannen op. Als we kijken naar leeftijd dan blijkt er al in de steekproef een vertekening te zijn ontstaan naar 50-plussers, terwijl in de respons zeer weinig jongeren (18-29) mee hebben gedaan.

De lage responserate en de scheve verdeling op sommige kenmerken heeft ertoe geleid dat ik in de presentatie van de enquêtegegevens nergens onderscheid maak naar gemeenten, of dat ik respondenten opdeel naar sekse of leeftijd. De enige uitzondering

hierop zijn de exploratieve regressieanalyses in hoofdstuk 7. Ondanks het feit dat de opvattingen van de bevolking en van de respondenten goed bij elkaar aansluiten, generaliseer ik niet naar de bevolking. Temeer omdat ik in hoofdstuk 7 vooral geïnteresseerd ben in de variëteit binnen het politieke agonisme van de 315 actieve burgers binnen de groep van 350.

2. Samenstelling van de enquête

De enquête MPB 2004 is grotendeels samengesteld uit vragen die bekend zijn uit Nederlands, Europees en Amerikaans onderzoek. Het voordeel is dat deze vragen eerder uitvoerig zijn getest. Voor zover ik zelf vragen aan de enquête heb toegevoegd, heb ik ze zoveel mogelijk gemodelleerd naar bestaande vragen en hun antwoordmogelijkheden. Deze vragenlijst is gebaseerd op onderzoek uit de volgende bronnen:

1. Alle vragen naar het proces van gemeentelijke herindeling heb ik zelf bedacht. Ze zijn vrijwel allemaal gemodelleerd naar vragen over politieke attitudes, politieke motivaties en politieke handelingen die in Culturele Veranderingen van het SCP en in de *American citizen participation study* van Verba et al. (1995) zijn terug te vinden. Ze zijn echter toegespitst op het proces van gemeentelijke herindeling. Door aldus te werk te gaan, is er een veel geringere kans dat de door mij bedachte vragen een vertekening bevatten.
2. Ik heb veel vragen opgenomen uit het onderzoek Culturele Veranderingen in Nederland (CV) van het Sociaal en Cultureel Planbureau. De bedoeling daarvan was om de bredere betrokkenheid bij politiek van de respondenten te onderzoeken. Daarnaast zijn er vragen opgenomen over vrijwilligerswerk. Vrijwel alle vragen zijn ontleend aan de vragenlijst van CV voor het jaar 1996 (SCP 1996).
3. Ik heb ook geput uit het onderzoek *European Social Survey* (ESS) dat in 2002-2003 voor het eerst werd uitgevoerd met steun van de Europese Commissie. Hierbij gaat het om vragen naar achtergrondkenmerken van respondenten, vragen over politieke meningsvorming en vragen over deelname aan politieke handelingen. Voor de Nederlandse vragenlijst verwijs ik naar *European Social Survey* (2002).
4. Aan het onderzoek *American citizen participation study* door Verba et al. heb ik vragen ontleend naar politieke motivaties. Voor een overzicht van deze vragen verwijs ik naar appendix 2 van Verba et al. (1995).
5. Ten slotte heb ik vragen gebruikt uit het onderzoek *The civic involvement survey* dat in 1997 is uitgevoerd onder leiding van Robert Wuthnow. Het gaat om vragen die te maken hebben met betrokkenheid bij de eigen woonomgeving en om enkele vragen die te maken hebben met vrijwilligerswerk. Meer informatie over dit onderzoek is te vinden in Wuthnows boek *Loose Connections* (Wuthnow 1997).

Het voert te ver om mijn complete enquête in dit proefschrift op te nemen. Geïnteresseerden kunnen de informatie bij mij opvragen.

3. Databewerkingen

Om multivariate technieken zoals clusteranalyse en regressievergelijkingen mogelijk te maken, heb ik een aantal databewerkingen uitgevoerd. De data bevatten kleine aantallen *missing values*. Gezien de respons van N=350 was het van belang om voor de *missing values* een oplossing te vinden, omdat anders de N te laag zou worden om met het gewenste aantal variabelen een verantwoorde multivariate analyse te kunnen maken. Ik heb bij het bewerken van de data exact dezelfde procedure aanhouden als degene die in bijlage 1 is besproken. Voor de regressievergelijkingen heb ik dummyvariabelen aangeemaakt voor alle potentiële verklarende variabelen op nominaal of ordinaal meetniveau.

4. De clusterverdeling

Voor de constructie van de vier stijlen van politieke betrokkenheid ben ik op dezelfde wijze te werk gegaan als vermeld in bijlage 1. Ik heb bovendien van exact dezelfde variabelen gebruikgemaakt, alleen zijn ze nu met mijn eigen enquête gemeten. Ik heb eveneens dezelfde procedure toegepast om de gevonden clusterverdelingen te testen, namelijk via een *stopping rule*. Het overzicht van de gevonden veranderingen is te vinden in tabel B3.3.

Tabel B3.3 Veranderingen hiërarchische clusteranalyse

	Aantal clusters	Agglomeratie coëfficiënt	Percentage verandering in de coëfficiënt #
Totale steekproef N=315	6	1203,6	3,27
	5	1243,0	3,55
	4	1287,1	4,64
	3	1346,8	5,56
	2	1421,7	11,39
	1	1583,6	-
Gesplitste steekproef 1 N=166	6	527,8	3,71
	5	547,4	3,95
	4	569,0	6,80
	3	607,7	9,86
	2	667,6	14,89
	1	767,0	-
Gesplitste steekproef 2 N=184	6	614,5	4,38
	5	641,4	4,93
	4	669,6	4,70
	3	701,1	5,92
	2	742,6	9,55
	1	813,5	-

Het percentage van verandering in de agglomeratiecoëfficiënt is bijvoorbeeld als volgt berekend: coëfficiënt uit stap 5 - coëfficiënt uit stap 6 / coëfficiënt uit stap 6 * 100.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA).

Als in het clusteringsproces bij een klein aantal overgebleven clusters een aanzienlijke stijging optreedt in de agglomeratiecoëfficiënt, dan ligt het voor de hand om uit te gaan van de clusterverdeling die in de stap daaraan voorafgaand is gevormd. De veranderingen in de agglomeratiecoëfficiënt suggereren een verdeling in drie clusters. Bij deze verdeling zou ten opzichte van vier clusters een samenvoeging plaatsvinden van de afhankelijke en de afzijdige stijlen van politieke betrokkenheid. Ik achtte dit op theoretische gronden geen logische samenvoeging, omdat de afhankelijke stijl soms nog behoorlijk veel politiek handelen kan bevatten, terwijl de afzijdige stijl zich doorgaans kenmerkt door weinig politiek handelen gekoppeld aan een zeer cynische houding jegens de politiek. Bovendien kan deze samenvoeging van de stijlen een gevolg zijn van een vertekening in de database. Het onderzoeksobject zijn immers burgers die al actief zijn geweest tegen herindeling. Het ligt voor de hand dat binnen zo'n groep afhankelijk en afzijdig als analytische categorieën veel minder ver uit elkaar liggen. Om informatieverlies bij de regressievergelijkingen te voorkomen, heb ik er voor gekozen om de uitkomst op basis van de *stopping rule* te verwerpen. De keuze voor een optimaal aantal clusters wordt altijd bepaald door een combinatie van de *stopping rule* en theoretische overwegingen (Hair et al. 1998). Deze keer hebben de theoretische overwegingen zwaarder gewogen.

5. Operationalisering verklarende variabelen regressieanalyse

In hoofdstuk 7 (par. 4) kwam een serie theoretisch mogelijke verklaringen aan de orde voor de variëteit in het politieke gedrag tegen herindeling. Ik zal hier kort toelichten hoe deze theoretische verklaringen zijn geoperationaliseerd. Voor een algemeen overzicht van de verdelingen op de variabelen zie tabel B3.4.

Bij de theoretische verklaringen werd ingegaan op motivaties en mobilisatie. De motivaties ontleen ik aan de drie dimensies in redenen om tegen de gemeentelijke herindeling te zijn (zie hoofdstuk 7, tabel 7.2 en 7.3). Van deze drie dimensies heb ik drie schalen geconstrueerd voor de regressieanalyse. Mobilisatie is onderzocht door te vragen of mensen door burens, collega's, vrienden of familie, via de kerk, gemeente, clubs, stichtingen tegen annexatie, wijk- of buurtverenigingen, door onbekenden of anderen zijn gevraagd om aan die handelingen deel te nemen. Hiervan is een variabele geconstrueerd die het aantal actoren telt waardoor burgers zijn gemobiliseerd (zie tabel B3.4).

Er zijn ook achtergrondkenmerken van respondenten opgenomen. Het gaat om sekse, leeftijd, opleiding, burgerlijke staat en het hebben van betaald werk (SES). Voor een overzicht van de verdelingen zie tabel B3.4. Voor al deze variabelen zijn één of meerdere dummycoderingen gemaakt. Andere belangrijke onderzochte variabelen zijn hulpbronnen zoals tijd, geld en vaardigheden als burger. Tijd operationaliseer ik met de vraag 'hoe vaak heeft u het gevoel dat u niet toekomt aan activiteiten die u belangrijk vindt of graag zou willen doen omdat u het druk heeft?', geld op basis van gegevens over het geschatte bruto jaarinkomen van het hele huishouden (zie tabel B3.4 voor de verdelingen). Voor beide variabelen zijn dummycoderingen gemaakt. Vaardigheden als burger zijn niet

Tabel B3.4 Indicatoren regressievergelijkingen hoofdstuk 7
in procenten (N=315) #

Sekse	Man 60		Vrouw 40	
Leeftijd	18-29 jaar 3	30-49 jaar 30	50+ 67	
Opleiding	Laag 9	Middelbaar 31	Hoog 60	
Burgerlijke staat	Getrouwd 74	Gescheiden 11	Ongehuwd 15	
Betaald werk	Ja 60		Nee 40	
Inkomen	Laag 6	Midden 56	Hoog 38	
Geen tijd	Vaak/regelmatig 61		Afen toe/zelden/nooit 39	
Totaal aantal lid - & donateurschappen	Geen 2	1-3 38	4-6 50	7-9 10
Totaal vrijwilligerswerk	Geen 26	1-2 52	3-4 18	5-6 4
Totaal actieve deelname	Geen 30	1-2 46	3-4 19	5-7 5
Totaal actoren waardoor gemobiliseerd	Geen 32	1-2 41	3-4 22	5-7 5
Sociaal vertrouwen	Wel 76		Niet 24	
Vertrouwen in de overheid	(zeer) betrouwbaar 47		Enigszins/zeer onbetrouwbaar 53	
Vertrouwen in de politiek	(zeer) betrouwbaar 27		Enigszins/zeer onbetrouwbaar 73	
Vertrouwen in de televisie	(zeer) betrouwbaar 36		Enigszins/zeer onbetrouwbaar 64	
Vertrouwen in de krant	(zeer) betrouwbaar 61		Enigszins/zeer onbetrouwbaar 39	
Woonduur	1-2 jaar 6	3-10 jaar 28	>10 jaar 66	
Mensen kennen in buurt	Bijna iedereen/de helft 56		Slechts enkele/niemand 44	
Diversiteit actoren waarmee gepraat over politiek	Niet 3	1-2 21	3-4 53	5-7 23

In dit overzicht zijn de drie indicatoren voor contextspecifieke motivaties tegen de herindeling niet opgenomen. Een overzicht van de losse variabelen in deze indicatoren is te vinden in de tabellen 7.2 en 7.3. De indicatoren voor de vier stijlen van politieke betrokkenheid zijn eveneens niet opgenomen. Een overzicht hiervan is te vinden in tabel 7.12. Hetzelfde geldt voor de intentie om te stemmen bij verschillende verkiezingen. Een overzicht hiervan is te vinden in tabel 7.9.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)

direct onderzocht. Wel weten we of de respondenten lid of donateur zijn van maatschappelijke organisaties, of ze vrijwilligerswerk verrichten en we weten of ze op een andere wijze in de organisatie actief zijn geweest (zie tabel B3.4). Hiermee onderzoeken we indirect of ze over vaardigheden beschikken. Lidmaatschap, vrijwilligerswerk en activiteiten in andere organisaties zijn in aparte variabelen opgenomen die tellen hoe actief men is.

De mogelijke invloed van de bredere betrokkenheid bij politiek is onderzocht door de vier gevonden stijlen van politieke betrokkenheid in de vergelijking op te nemen (zie hoofdstuk 7, tabel 7.12.). Hiervoor zijn dummycoderingen gemaakt. Andere politieke attitudes die ik heb onderzocht zijn belangrijke aspecten uit het sociaal kapitaalbegrip van Robert Putnam. Sociaal vertrouwen is onderzocht met de bekende vraag 'vindt u dat over het algemeen de meeste mensen wel te vertrouwen zijn of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen?' De variabele is zonder bewerking opgenomen in de regressievergelijking. Institutioneel vertrouwen heb ik onderzocht met de vraag 'Als het gaat om belangrijke maatschappelijke of politieke kwesties, hoe betrouwbaar vindt u elk van de volgende door mij te noemen instanties en personen dan als bron van informatie?'. Hierbij wordt gevraagd naar kerken, wetenschappers, vakbonden, de overheid, politieke partijen, het bedrijfsleven, actiegroepen, de televisie en kranten. Nadere analyse leerde dat het vooral zinvol was om vertrouwen in overheid en politiek, alsmede vertrouwen in televisie en kranten op te nemen in de vergelijkingen. In tabel B3.4 zijn de verdelingen op de losse onderliggende variabelen gegeven, terwijl in de analyse samenvattende schalen zijn gebruikt voor respectievelijk overheid en politiek en voor de media.⁴¹ Nog een andere politieke attitude is de intentie om aan verkiezingen mee te doen. Deze is voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten, de gemeenteraad en het Europees parlement onderzocht met vragen waarvan het stramien luidt "Als er nu verkiezingen zouden zijn voor X, zou u dan gaan stemmen?" Het overzicht is te vinden in hoofdstuk 7, tabel 7.9. Van deze verschillende intenties is een schaal geconstrueerd voor de regressievergelijkingen.

Ten slotte zijn er variabelen opgenomen uit het onderzoek van Robert Wuthnow, zoals woonduur, mensen kennen in de buurt en praten over politiek. Hiervoor is gebruikgemaakt van de volgende vragen: 'Hoe lang woont u al op dit adres?' (woonduur), 'Hoeveel mensen in uw buurt kent u goed?'. Van deze vragen zijn dummycoderingen gemaakt. Praten over politiek werd onderzocht met de vraag: 'Praat u wel eens over politiek met een van de volgende personen?' Hierbij werden genoemd: familieleden, vrienden, collega's, mensen in de kerk, leden van buurtorganisaties, burens en anderen. Hiervan is een variabele geconstrueerd die het aantal personen telt waarmee de respondenten praten over politiek. Het overzicht van deze drie indicatoren is te vinden in tabel B3.4.

Aan de gegevens in tabel B3.4 valt een aantal zaken op. Uiteraard de scheve verdeling van sekse (teveel mannen) en leeftijd (teveel 50+). Deze verdeling was inmiddels bekend. Bij de overige indicatoren, vallen een aantal andere zaken op. Bijna 60 procent van de respondenten geeft aan vaak of regelmatig te weinig tijd te hebben. Het aantal lid- en donateurschappen ligt vrij hoog. Bijna driekwart van de respondenten doet aan

vrijwilligerswerk, terwijl bijna 70 procent actief lid is. Eveneens 70 procent is tenminste één keer gemobiliseerd om aan een politieke handeling tegen gemeentelijke herindeling mee te doen. Bijna 30 procent is zelfs drie of meer keer gemobiliseerd. Het sociaal vertrouwen onder de respondenten is vrij hoog, maar het vertrouwen in instituties is beduidend lager. Vooral de politiek en de televisie worden gewantrouwd. De kranten genieten nog relatief veel vertrouwen, terwijl de overheid bijna fifty-fifty scoort. Een hoog sociaal vertrouwen in combinatie met een laag institutioneel vertrouwen lijkt momenteel kenmerkend voor de hele Nederlandse bevolking, dus daarin zijn de respondenten niet zo uniek (vgl. Becker & Dekker 2005, McKinsey & Company 2005, Prast et al. 2005). Het grootste deel van de respondenten woont al meer dan tien jaar op hetzelfde adres en 55 procent kent bijna iedereen in de buurt of tenminste de helft. Opvallend is de grote variatie in de personen waarmee de respondenten over politiek praten. Bijna 75 procent gaf aan met drie of meer verschillende soorten personen over politiek te hebben gepraat.

6. Overzicht regressievergelijkingen

In hoofdstuk 7 zijn in tabel 7.14 schematisch de resultaten gepresenteerd van de regressievergelijkingen voor ‘acties tegen provincie’, ‘discussie over herindeling’, ‘deelname actiegroep’, ‘algemene acties tegen herindeling’ en ‘deelname verkiezingen’. Volledigheidshalve geef ik hierbij de onderliggende tabellen. De vergelijkingen voor het totaal van 24 politieke handelingen zijn in hoofdstuk 7 opgenomen als tabel 7.13.

Tabel B3.5 OLS Regressieanalyse van deelname aan acties tegen de provincie
uitgedrukt in gestandaardiseerde coëfficiënten (N=315)

	Deelname aan acties tegen de provincie	
	Model 1	Model 2
<i>Onafhankelijke variabelen #</i>		
Man	,02	,02
18-29 jaar	-,05	-,04
50+	,21 **	,18 **
Getrouwd	,03	-,01
Alleen/samenwonend	,03	,02
Laag opgeleid	-,09	-,06
Hoog opgeleid	,01	,07
Betaald werk	,02	,01
Laag inkomen	,03	,02
Hoog inkomen	-,03	-,05
Mobilisatie		,21 ***
Angst voor verandering		-,14 *
Betrokkenheid bij de buurt		,20 **
Morele verantwoording		,12 *
Vertrouwen media		-,11 *
Aangepaste R ²	,02	,15

Voor sekse, leeftijd, burgerlijke staat, betaald werk, inkomen, tijd, woontijd, politieke burgerschapsstijlen, mensen kennen in de buurt en sociaal vertrouwen is in alle regressieanalyses gebruikgemaakt van dummy's. Mobilisatie, lidmaatschap, vrijwilligerswerk, actieve deelname aan verenigingen en praten over politiek zijn indexen. De drie motivaties, alsmede vertrouwen in de politiek, vertrouwen in de media en stemmen zijn schalen op basis van de onderliggende variabelen. Voor alle onafhankelijke variabelen zijn collineariteitsstatistieken nagegaan om te bepalen of er problematisch hoge correlaties bestaan. Dit blijkt niet het geval te zijn.

Significantie: * = < 0,05; ** = < 0,01; *** = < 0,001.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)

Tabel B3.6 OLS Regressieanalyse van deelname aan discussie over herindeling
uitgedrukt in gestandaardiseerde coëfficiënten (N=315)

	Deelname aan discussie over herindeling	
	Model 1	Model 2
<i>Onafhankelijke variabelen #</i>		
Man	,17 **	,12 *
18-29 jaar	-,01	,01
50+	,24 ***	,19 **
Getrouwd	,10	,00
Alleen/samenwonend	-,01	-,07
Laag opgeleid	-,04	,02
Hoog opgeleid	-,04	-,00
Betaald werk	,10	,06
Laag inkomen	,12 *	,10
Hoog inkomen	-,06	-,09
Mobilisatie		,24 ***
Afzijdige stijl		-,13 *
Morele verontwaardiging		,19 ***
Vrijwilligerswerk		,19 ***
Praten over politiek		,11 *
Aangepaste R ²	,08	,29

Zie verder de informatie bij tabel B3.5.

Significantie: * = < 0,05; ** = < 0,01; *** = < 0,001.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)

Tabel B3.7 OLS Regressieanalyse van deelname aan actiegroep
uitgedrukt in gestandaardiseerde coëfficiënten (N=315)

	Deelname aan actiegroep	
	Model 1	Model 2
<i>Onafhankelijke variabelen #</i>		
Man	-,01	-,04
18-29 jaar	-,06	-,06
50+	,20 **	,16 **
Getrouwd	,05	-,02
Alleen/samenwonend	,07	,04
Laag opgeleid	,03	,07
Hoog opgeleid	-,01	,03
Betaald werk	,16 *	,11
Laag inkomen	,14 *	,12 *
Hoog inkomen	,03	,04
Mobilisatie		,26 ***
Morele verontwaardiging		,14 *
Praten over politiek		,14 *
Aangepaste R ²	,04	,16

Zie verder de informatie bij tabel B3.5.

Significantie: * = < 0,05; ** = < 0,01; *** = < 0,001.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)

Tabel B3.8 OLS Regressieanalyse van deelname aan algemene acties tegen herindeling
uitgedrukt in gestandaardiseerde coëfficiënten (N=315)

	Deelname aan algemene acties tegen herindeling	
	Model 1	Model 2
<i>Onafhankelijke variabelen #</i>		
Man	,02	,03
18-29 jaar	-,08	-,09
50+	,17 **	,14 *
Getrouwd	,24 **	,17 *
Alleen/samenwonend	,17 *	,14 *
Laag opgeleid	-,13 *	-,11 *
Hoog opgeleid	-,04	,03
Betaald werk	,13 *	,09
Laag inkomen	,10	,09
Hoog inkomen	-,06	-,03
1-2 jaar woontduur		-,16 **
Mobilisatie		,26 ***
Betrokkenheid bij de buurt		,11 *
Morele verantwoording		,23 ***
Aangepaste R ²	,05	,25

Zie verder de informatie bij tabel B3.5.

Significantie: * = < 0,05; ** = < 0,01; *** = < 0,001.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)

Tabel B3.9 OLS Regressieanalyse van deelname aan deelname aan verkiezingen
uitgedrukt in gestandaardiseerde coëfficiënten (N=315)

	Deelname aan verkiezingen	
	Model 1	Model 2
<i>Onafhankelijke variabelen #</i>		
Man	-,08	-,03
18-29 jaar	-,09	-,13 *
50+	,01	-,09
Getrouwd	,16 *	,07
Alleen/samenwonend	,04	-,04
Laag opgeleid	,04	,04
Hoog opgeleid	,09	-,01
Betaald werk	,07	,03
Laag inkomen	-,01	-,03
Hoog inkomen	,01	,00
1-2 jaar woontduur		-,17 **
Afzijdige stijl		-,14 **
Morele verantwoording		,19 ***
Intentie tot stemmen		,47 ***
Aangepaste R ²	,01	,32

Zie verder de informatie bij tabel B3.5.

Significantie: * = < 0,05; ** = < 0,01; *** = < 0,001.

Bron: Modern Politiek Burgerschap 2004 (Imrat Verhoeven, UvA)